

India: de olifant ontwaakt?

Feiten en cijfers

Inhoudsopgave

1. Introductie	5
2. Geschiedenis, politiek en maatschappij	9
<i>Kerngegevens India.....</i>	<i>9</i>
<i>Geschiedenis</i>	<i>10</i>
<i>Staatsinrichting.....</i>	<i>11</i>
<i>Maatschappij.....</i>	<i>13</i>
3. Economie en economisch beleid	15
<i>Economische structuur en ontwikkeling</i>	<i>15</i>
<i>Economisch beleid</i>	<i>18</i>
4. Handel en handelsbeleid	21
<i>Handel</i>	<i>21</i>
<i>Handelsbeleid</i>	<i>22</i>
5. Landbouw en landbouwbeleid	27
<i>Landbouw - algemeen</i>	<i>27</i>
<i>Landbouwbeleid</i>	<i>29</i>
6. Kansrijke sectoren	33
<i>Algemeen.....</i>	<i>33</i>
<i>Groenten en fruit.....</i>	<i>35</i>
<i>Zadenmarkt.....</i>	<i>37</i>
<i>Zuivel</i>	<i>38</i>
<i>Pluimveesector</i>	<i>39</i>
<i>Voedselverwerkende industrie.....</i>	<i>41</i>
<i>Retail</i>	<i>42</i>
<i>Ketenbeheer en agrologistiek</i>	<i>42</i>
<i>Kennis en onderzoek.....</i>	<i>43</i>
7. Nuttige adressen over (zakendoen in) India	45
8. Literatuur	47

1. Introductie

'Incredible India', zo heet de officiële site van het Indiase ministerie van toerisme. Het *incredible* is op vele aspecten van India van toepassing. Zowel de mogelijkheden als de barrières op het pad van de ontwakende Indiase olifant zijn 'onvoorstelbaar' te noemen.

Zeventien procent van de wereldbevolking woont in India en het land wordt, na China, als snelst opkomende economie beschouwd. In 2003 voorspelden economen van zakenbank Goldman Sachs dat de Indiase economie rond 2015 in omvang groter zou zijn dan die van Italië, en een decennium later ook groter dan die van Frankrijk en Duitsland. De Indiase olifant, zo wordt voorspeld, zal in 2032 Japan achter zich laten en alleen de VS en China nog voor zich hebben. De BRIC-landen, Brazilië, Rusland, India en China, zullen in de loop van dertig jaar de grootste wereldeconomieën worden.

Om het zover te laten komen, moet India de torenhoge groeicijfers zoals die nu gehaald worden, proberen vast te houden. De vraag is of dat gaat lukken. De twee gezichten van India komen bij het bestuderen van de feiten en cijfers van het land duidelijk naar voren. Enerzijds zijn de kansen er enorm. India wil met de aanleg van honderden speciale industrieterreinen (Speciaal Economische Zones) waar belastingvoordelen investeringen interessant maken, de economie een impuls geven. Bovendien doet de grote groeiende Indiase middenklasse de vraag naar kwaliteitsproducten enorm stijgen. Het koopkrachtpotentieel van deze groep is duizelingwekkend.

Anderzijds ligt oververhitting van de economie op de loer en is de armoede nog steeds een enorm probleem. Dat de Indiase infrastructuur in zeer slechte conditie is en slechts een klein deel van de bevolking werkzaam is in de snelgroeiende dienstensector, stemt weinig hoopvol. De opvolgende Indiase regeringen zijn op papier stuk voor stuk voornemens geweest deze en andere problemen te lijf te gaan. Het grootste probleem van India blijft het feit dat nog bijna driekwart van de bevolking afhankelijk is van inkomen uit de landbouw. In de meeste gevallen betreft het hier economisch niet levensvatbare eenheden - bedrijven zijn het nauwelijks te noemen - die zeker in concurrentie met de wereldmarkt ten onder zullen gaan. Probleem is dat

voor deze veelal ongeschoolde boeren geen alternatieve werkgelegenheid bestaat. Hoewel India de laatste 50 jaar een respectabele industrie heeft opgebouwd, is er relatief weinig eenvoudige maakindustrie, zoals in China. Hierdoor is de noodzakelijke sanering van de landbouw in India moeilijk en onderhevig aan veel politieke strijd. Dit verklaart bijvoorbeeld het hardnekkige verzet tegen de Speciale Economische Zones.

Ondanks de problemen op macro-economisch gebied, gebrek aan infrastructuur, de armoede en de toenemende druk op het milieu is de verwachting dat India zich economisch snel zal blijven ontwikkelen en economisch en politiek een steeds meer gezaghebbende rol op het wereldtoneel zal spelen. Tegen deze achtergrond is het opmerkelijk dat er in Nederland relatief weinig aandacht bestaat voor India. LNV wil met dit rapport India de duidelijke aandacht geven die het verdient en hiermee inzicht geven in het Indiase kansenalet. De ontwakende olifant biedt zonder twijfel een wereld aan mogelijkheden voor de Nederlandse agrifoodsector.

2. Geschiedenis, politiek en maatschappij

Kerngegevens India

Politiek	
Naam land	India (de Republiek)
Regeringsvorm	parlementaire democratie
Staatshoofd	President A.P.J. Abdul Kalam
Geografie	
Oppervlakte	3.287.590 km ² (88 x Nederland)
Hoofdstad	New Delhi
Tijdverschil met Nederland	+4,5 uur (wintertijd), +3,5 uur (zomertijd)
Bevolking	
Bevolkingsaantal	1.129.866.154 inwoners (2007, schatting)
Bevolkingsgroei	1,606 % (2007, schatting)
Taal	Hindi, Engels
Religie	Hindoe 80,5%, Moslim 13,4%
Economische indicatoren	
BBP	796,1 miljard US dollar (2006, schatting)
BBP per hoofd van de bevolking	3.700 US dollar (2006, schatting)
Reële groei BBP	8,5% (2005)
Stijging consumentenprijzen	5,3% (2006, schatting)
Munteenheid	rupee (1 rupee = 0,01689 euro)
Buitenlandse handel	
Totale invoer in India	187,9 miljard US dollar (2006, schatting)
Totale uitvoer uit India	112 miljard US dollar (2006, schatting)
Uitvoer uit Nederland naar India	1,1 miljard euro (2006)
Invoer in Nederland vanuit India	1,6 miljard euro (2006)
Voornaamste handelspartners	Invoer uit: China 7,3%, US 5,6%, Zwitserland 4,7% (2005) Uitvoer naar: US 16,7%, UAE 8,5%, China 6,6%, Singapore 5,3%, UK 4,9%, Hong Kong 4,4% (2005)

Bronnen: EIU, EVD/CBS, Census India, CIA

Geschiedenis

India heeft een oude en rijke geschiedenis. Door de eeuwen heen kende India verschillende hoogtepunten van dynastieke macht en culturele bloei. Vanaf 3000 voor Chr. ontstond hier één van de eerste hoogontwikkelde beschavingen ter wereld: de beschaving van de Indusvallei. Vanaf 1500 v. Chr. werd de basis van het hindoeïstische geloof, met het kastensysteem, gelegd. In de zesde eeuw v. Chr. ontstonden in India het Boeddhisme en Jāinisme. Vanaf 711 na Chr. kwamen de eerste islamitische invloeden met als hoogtepunt in de 16e en 17e eeuw de heerschappij van de islamitische Mogolsultans.

Al in de klassieke oudheid vond een bloeiende handel plaats tussen India en Europa. Na de vestiging van de Europese handelsmaatschappijen (vanaf de 16e eeuw) kreeg de handel tussen India en West-Europa een grotere omvang. Als eersten zetten de Portugezen voet aan wal in 1498 (Vasco da Gama), een eeuw later gevolgd door de Britten (*East-India Company*), de Nederlanders met de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), de Fransen en de Denen. De VOC was anderhalve eeuw lang de voornaamste handelaar in Indiase goederen met Azië en Europa (katoen, salpeter en indigo.) Deze positie werd in de tweede helft van de 18e eeuw overgenomen door de Britten. Omstreeks 1840 hadden zij het grootste deel van India gekoloniseerd. Na de grote Indiase munitie in 1858 kwam India onder rechtstreeks gezag van de Britse Kroon. De Britse overheersing duurde tot 1947.

Na het geweldloze verzet tegen het Britse kolonialisme, geleid door Mahatma Gandhi en Jawaharlal Nehru werd India in 1947 onafhankelijk van Groot-Brittannië. Het land werd een autonoom onderdeel van het Britse Gemenebest. India werd opgedeeld in een seculiere staat India en de islamitische staat

Pakistan. Deze afscheiding ging gepaard met massale volksverhuizingen en ongeveer één miljoen doden als gevolg van etnische en religieuze rellen. De Maharadja van het overwegend islamitische Kashmir koos voor aansluiting bij India, waarna Kashmir tot op heden de belangrijkste twistappel tussen Pakistan en India vormt. Sinds 1947 vonden twee oorlogen plaats tussen India en Pakistan, waarvan de laatste in 1971 leidde tot de stichting van de staat Bangladesh uit Oost-Pakistan.

Na de onafhankelijkheid in 1947 koos India voor ontwikkeling op socialistische voet, naar voorbeeld van het Sovjetmodel. Het land wilde vooral onafhankelijk en zelfvoorzienend zijn. Dit systeem van centrale planning met een grote mate van autarkie voerde India tot in de jaren negentig. Het land ontwikkelde zich daarnaast tot een democratische, seculiere staat met een onafhankelijke rechtspraak en vrije pers. In de jaren negentig leidden verschillende ontwikkelingen –het wegvallen van de Sovjet-Unie als traditionele bondgenoot, de opkomst van China, toenemende globalisering, een interne financiële crisis– ertoe dat India begon met het doorvoeren van politieke en economische hervormingen, liberalisering en een grotere integratie in de wereld-economie. India begon zich ook steeds meer op te werpen als regionale grootmacht.

Staatsinrichting

Sinds de inwerkingtreding van de Indiase grondwet in januari 1950 is India een federale republiek. India bestaat uit 28 deelsta-

Prioriteiten overheidsbeleid India

Voor de komende jaren heeft de Indiase overheid een aantal prioriteiten gesteld: ten eerste richt de overheid zich op verdere hervormingen van het staatsbestel. Dit moet onder andere leiden tot minder bureaucratie en minder corruptie. Ten tweede streeft men naar verdere liberalisering van de economie (privatiseringen, meer buitenlandse investeringen, meer marktwerking). Ten derde moet er meer aandacht komen voor armoedebestrijding met name op het platteland, onder andere door ontsluiting van rurale gebieden en verhoging van de landbouwproductie. De vierde prioriteit betreft verbetering van de infrastructuur.

In een toespraak van de Indiase president Abdul Kalam voor het Europese Parlement in april 2007, gaf deze aan dat het doel is dat India via een model van eerlijke groei in 2020 een ontwikkeld land is geworden. Om de hele bevolking te laten profiteren van de groeiende welvaart benoemde Kalam vijf gebieden waarop actie ondernomen moet worden:

- landbouw en voedselverwerking;
- onderwijs en gezondheidszorg;
- ICT;
- infrastructuur;
- onafhankelijkheid in critical technologies.

ten en 7 'union territories'. Het staatshoofd is de president, die elke vijf jaar wordt gekozen door het parlement. Op 25 juli 2002 werd dr. A.P.J. Abdul Kalam gekozen tot nieuwe president van India. India kent een parlementaire democratie. Het op Britse leest geschoeide parlement bestaat uit het Hogerhuis, dat wordt gekozen door de deelstaatparlementen, en het Lagerhuis, waarin 543 van de 545 leden worden gekozen uit kiesdistricten en twee benoemd door de president. De leider van de grootste partij wordt premier en stelt de Ministerraad samen.

Sinds het einde van de jaren '80 is er sprake van een decentralisatieproces waardoor de bevoegdheden van de deelstaten op economisch en sociaal terrein geleidelijk toenemen. Vooralsnog zijn de deelstaten financieel evenwel sterk afhankelijk van de centrale overheid.

De Indiase Grondwet uit 1950 voorziet in een onafhankelijke rechtspraak, die is geënt op het Britse gewoonterecht.

In de decennia na de onafhankelijkheid werd de politiek gedomineerd door de Congrespartij, geleid door de Nehru-Gandhi dynastie. Pas na de hervormingen in de jaren negentig kwam er ruimte voor andere politieke partijen om tegenwicht te bieden. Het lukte de hindoe-nationalistische BJP (*Bharatiya Janata Party*) om in enkele jaren uit te groeien tot de grootste politieke partij. Daarnaast ontstond er een groot aantal kleinere partijen. Er vond een verschuiving plaats van een politiek gebaseerd op ideologie naar een politiek gebaseerd op het vertegenwoordigen van de belangen van de verschillende bevolkingsgroepen. Vanwege de uiteenlopende belangen van de vele verschillende bevolkingsgroepen (verschillen gebaseerd op geloofsovertuiging, het kastensysteem, tegenstellingen tussen stad en platteland en tussen regio's) die nu een stem kregen, raakte vrijwel elk onderwerp gepolitiseerd. Mede hierdoor is de noodzakelijke besluitvorming door de overheid vaak moeilijk, traag en ondoorzichtig. De belangstelling van de bevolking lijkt er niet minder door te worden. Indiërs zijn over het algemeen zeer gepassioneerd over politiek.

De zittende regering onder leiding van premier dr. Manmohan Singh wordt gevormd door de United Progressive Alliance (UPA), een coalitie van de Congrespartij van Sonia Gandhi en een aantal kleinere, voor het merendeel regionale, partijen. De UPA is een minderheidsregering die de steun heeft van een aantal communistische partijen die in India in een aantal staten zoals West Bengalen en Kerala al jaren de scepter zwaaien. De UPA staat links van het midden terwijl de BJP, die op dit moment de voornaamste oppositie vormt, rechts van het midden staat.

Maatschappij

De sociale, culturele en economische structuren in de Indiase samenleving zijn zeer heterogeen en complex. Er zijn grote verschillen in ontwikkeling tussen deelstaten, tussen economische sectoren en tussen stad en platteland. Grote delen van de bevolking kunnen niet profiteren van de economische groei. Dit heeft directe gevolgen voor de verdeling van de welvaart: er is sprake van een toenemende kloof tussen arm en rijk. Terwijl de levensstandaard van de groeiende (urbane) middenklasse stijgt, leven circa 300 miljoen mensen van minder dan 1 US dollar per dag. Dat is meer dan in heel Sub-Sahara Afrika. Vooral op het platteland, waar ondanks de grote verstedelijking nog steeds 75 procent van de bevolking woont, is de armoede groot.

De acute sociale nood onder deze 300 miljoen mensen is hoog. Ze leven op de grens van ondervoeding en hebben geen toegang tot adequate sanitaire voorzieningen. De ontwikkeling van onderwijs en gezondheidszorg blijft achter bij de snelle economische groei. Gezondheidszorg is aanwezig, maar gebrekkig en weinig hygiënisch, vooral op het platteland. Tientallen miljoenen kinderen gaan, ondanks de inspanningen van de centrale overheid en de deelstaatregeringen ten aanzien van invoering van de leerplicht, niet naar school of maken de lagere school niet af. Een groot deel van de bevolking, met name vrouwen, is nog analfabeet.

Op het terrein van gelijkheid van mannen en vrouwen en verbetering van de positie van vrouwen heeft de overheid al veel bereikt, maar discriminatie van vrouwen blijft diepgeworteld in de maatschappij. Met name in het noorden van India blijft openlijke discriminatie van vrouwen een belangrijke reden dat meisjes niet naar school gaan en economisch afhankelijk worden.

India kent vanouds een kastensysteem dat zorgt voor uitsluiting van een deel van de bevolking van welvaart en besluitvorming. Hoewel het kastensysteem formeel bij grondwet is afgeschaft, bepaalt het in de praktijk nog deels de sociale structuur, vooral op het platteland. Wel is het zo dat de kastelozen (*dahlits*) politiek zijn vertegenwoordigd. Vaak verzetten juist deze partijen zich echter tegen de noodzakelijke economische hervormingen.

3. Economie en economisch beleid

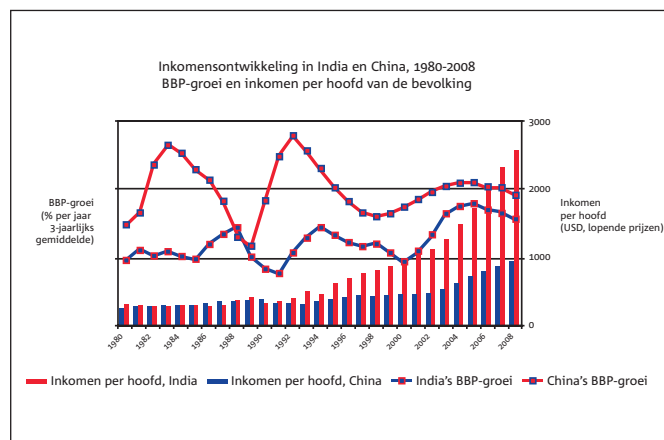
Economische structuur en ontwikkeling

India heeft een zeer diverse economie die bestaat uit traditionele landbouw, geïndustrialiseerde landbouw, ambachtelijk werk, verschillende moderne industrieën en diensten. De dienstensector is in India de grootste sector en draagt bij aan 60,7 procent van het BBP in 2006/2007. De industriële sector volgt met 19,3 procent en de landbouwsector met 19,9 procent. Achter dit laatste getal gaat overigens wel verscholen dat twee derde van de bevolking afhankelijk is van het inkomen uit de landbouwsector.

Kenmerkend voor India is de aanhoudende hoge economische groei. Met een groei van 8,5 procent behoort India tot de snelst groeiende economieën ter wereld. De grootste bijdrage aan de groei komt voor rekening van de dienstensector, met name het IT-deel hiervan. Het succes van de IT-sector is voor een groot gedeelte te danken aan een jonge en goed opgeleide Engelssprekende beroepsbevolking gekoppeld aan relatief lage arbeidskosten en -middelen. Overigens is slechts 2 procent van de beroepsbevolking werkzaam in de IT. Ook de industrie levert een belangrijke bijdrage aan de economische groei. India is uitgegroeid tot een wereldwijde speler in veel industrieën, zoals ijzererts, medicijnen en auto-onderdelen. De landbouwsector blijft echter enigszins achter met in 2006 een groei van slechts 1,7 procent. De kranten in India staan vol van regeringsplannen om deze situatie te verbeteren, maar niemand lijkt er op korte termijn een oplossing voor het hebben gevonden.

Figuur 1
Inkomensontwikkeling in India
vergeleken met China

Bron: International Monetary Fund,
World Economic Outlook Database,
april 2007

Door de sterke economische groei ontstaat er een groeiende middenklasse in India. Samen met de bovenklasse wordt deze op dit moment geschat op 300 miljoen consumenten. Deze groep heeft een koopkracht die relatief vergelijkbaar is met die van de EU en de VS. Door het hele land verschijnen *shopping malls* naar Amerikaans model. Het winkelen in deze *malls* lijkt momenteel een van de grootste nationale hobby's. Alle grote merken hebben zich inmiddels gevestigd in India. Ook worden recentelijk op grote schaal supermarkten geopend in de grote steden van India. Dit biedt ongekende nieuwe mogelijkheden voor buitenlandse bedrijven. India is in feite de meest recente voor de wereld geopende grootschalige markt.

Tegen deze achtergrond lijkt India een succesverhaal. Een aantal factoren vormt echter nog een serieus obstakel voor het werkelijk economisch welzijn van het land. De grootste uitdaging voor de huidige regering vormt de grote omvang en sterke groei van de bevolking. De explosieve bevolkingsgroei, de verstedelijking en industrialisatie hebben een zware druk gelegd op de infrastructuur en sociale voorzieningen. Ook is er sprake van een overexploitatie van natuurlijke hulpbronnen (water, bodem, biodiversiteit en energie), toenemende milieuvuiling en klimaatverandering. De kosten van milieudegradatie in India worden door de Wereldbank geschat op 4,5 procent tot 8 procent van het BNP.

Werkloosheid en armoede blijven groeien. 35 procent van de bevolking leeft van minder dan 1 US dollar per dag. De economische groei heeft niet geleid tot meer werkgelegenheid in de landbouw en industrie en de groeiende dienstensector kan lang niet het gehele aanbod opvangen. De meerderheid van de

beroepsbevolking is actief in de informele sector, die buiten de sociale voorzieningen en buiten de bescherming van de wet vallen. De toename van het aantal hiv/aids-besmettingen heeft ook aanzienlijke negatieve gevolgen voor de economische ontwikkeling van het land. Volgens schattingen van de *Asian Development Bank* loopt het economisch verlies door lagere productiviteit en het wegvallen van hoog opgeleide arbeidskrachten nu al in de miljarden US dollar.

Het tekort op de lopende rekening is hoog en de handelsbalans vertoont een steeds groter tekort. De slechte financiële situatie van de overheid wordt verergerd doordat ook de lagere overheden aanzienlijke begrotingstekorten hebben. Als gevolg van terugbetalingen van schulden kan de overheid slechts beperkt investeren in infrastructuur, gezondheidszorg, onderwijs en sociale programma's. Daar staat tegenover dat steeds meer mensen in India belasting gaan betalen.

Uitgezonderd op het gebied van telecommunicatie en spoorwegen heeft het land een zeer gebrekkige infrastructuur. Het aantal vliegbewegingen is in 2006 verdubbeld, maar nog maar zeer recent zijn de eerste plannen voor verbetering aan luchthavens operationeel geworden. Energie en gebruik van wegtransport zijn er bijna twee keer zo prijzig als in China. Een derde van alle gegenereerde elektriciteit gaat verloren door illegaal aftappen en 40 procent van de landbouwproductie rot weg door een inefficiënte *supply chain*. Een veelgehoord probleem is het feit dat het Indiase voordeel van goedkope arbeid teniet wordt gedaan door buitensporige exploitatiekosten. Ook het feit dat India voor 70 procent van zijn energievoorziening afhankelijk is van import, is vooralsnog een bron van zorg te noemen.

Gezien bovengenoemde complicaties is het niet verbazingwekkend dat bij de steeds stijgende groeicijfers een oververhitting van de economie op de loer ligt. De vraag overtreft het aanbod en het is dan ook onzeker of India de ingezette groeitrend vast kan houden. De inflatie zal stijgen en financiële onevenwichtigheden zullen groeien. De Indiase groeicapaciteit is ontegenzeggelijk gestegen in de afgelopen tien jaar, maar om de vraag bij te houden, zal het aanbod van het land harder moeten stijgen. En dat is slechts mogelijk door vergaande, spoedige hervormingen in infrastructuur, publieke diensten en een meer solide arbeidsrecht. Een hoopvol gegeven zou de demografische ontwikkeling van India kunnen zijn. De beroepsbevolking in India zal stijgen en daarmee zou de productiviteit kunnen verhogen. Ook het feit dat een deel van de bevolking, nu werkzaam in de weinig productieve landbouwsector, eventueel zou kunnen overstappen naar meer productieve banen in de industriële en dienstensector, zou de oververhitting mogelijk kunnen doen dalen. Het lange

termijnpotentieel en het huidige potentieel van India moeten tegen dit licht evenwel goed uit elkaar gehouden worden.

Economisch beleid

India heeft tientallen jaren een centraal geleide socialistische planeconomie gekend, die gekenmerkt werd door een hang naar zelfvoorziening, imports substitutie en overheidsregulering. De invoergemiddelde tarieven lagen hoger dan 200 procent, er was sprake van grote kwantitatieve handelsbelemmering en er werden strenge eisen gesteld aan buitenlandse investeringen. Nadat India begin jaren negentig in een ernstige betalingscrisis terechtkwam, begon het land de lange weg van economische hervorming. Er werd een ingrijpend structureel hervormingsprogramma gestart, gericht op liberalisering van de handel en terugdringing van de rol van de staat in de economie. Sinds die tijd hebben de hervormingen opmerkelijke resultaten geboekt. Ze hebben geleid tot een hoge economische groei en een toenemende integratie van India in de wereldeconomie. India kon deze hoge economische groei vasthouden ondanks de Azië-crisis en een tragere economische groei in het Westen.

In mei 2005 heeft het Indiase parlement toestemming gegeven voor de instelling van Speciale Economische Zones (SEZ.) Hiermee probeert de overheid een competitieve en op export georiënteerde productiesector te stimuleren. Investeerders in deze zones komen in aanmerking voor een 'belastingpauze' van 15 jaar, voor vereenvoudigde administratieve procedures en voor een systeem van *hire and fire*. SEZ zijn dan ook eldorado's voor investeerders te noemen. De SEZ kunnen echter ook op verzet rekenen. Boeren willen hun land niet afstaan en klagen over onvoldoende financiële compensatie. Andere tegenstanders ervaren de SEZ als opgedrongen industrialisering. Er zijn op dit moment 63 genotificeerde SEZ met een totaal oppervlak van 67 vierkante kilometer. Bovendien zijn er 234 formeel goedgekeurde zones met een oppervlakte van 1750 vierkante kilometer. Deze zones moeten nog operationeel worden.

De Indiase economie kende tot vorig jaar een betrekkelijk lage inflatie. De Indiase regering probeerde de prijsstijgingen te compenseren door belastingmaatregelen. De regering is er tot 2006 redelijk in geslaagd het effect van de hoge olieprijs op de wereldmarkt voor de consument te verzachten. In het fiscale jaar 2005/2006 bedroeg de inflatie voor consumentenprijzen 4,2 procent. Voor 2006/2007 werd een percentage van 5,3 verwacht. De inflatie liep echter op tot 6,75 procent, in vergelijking met 3,9 procent vorig jaar. Dit ligt ruim boven het maximum niveau van 5,5 procent, dat de regering zich gesteld had. Aangezien de salarissen in industrie en dienstverlening aanzienlijk meer stijgen dan de inflatie, daalt de last dus met name neer op meer dan de

helpt van de bevolking in de agrarische sector. Hiermee wordt de kloof tussen arm en rijk alleen maar groter.

De begrotingspolitiek voor 2007 en 2008 richt zich in de eerste instantie dan ook op het terugdringen van de huidige hoge inflatie. Hiertoe worden verlagingen van de belasting op diesel en benzine, en een verbod op termijnhandel in graan en rijst ingezet. Teneinde de infrastructuur te verbeteren, worden voor infrastructurele activiteiten de *tax holidays* met terugwerkende kracht tot het jaar 2000 verruimd. Dat geldt voor projecten in eigen beheer, voor grote infrastructurele werken zoals krachtcentrales en een nationaal gasdistributienetwerk, en voor het opzetten van industrie in Jammu en Kashmir.

Belastingaftrekposten ook voor de SEZ blijven bestaan, maar de regels worden aangescherpt. Ook inkomsten uit investeringen in de *Venture Capital Funds* zijn belastingvrij voor zover deze zijn gericht op innovatie in de IT, nanotechnologie, farmaceutica, biotechnologie, biobrandstof en specifieke sectoren in de agro-industrie (melkproducten en gevogelte.)

In het fiscale jaar 2005/2006 bedroegen de directe buitenlandse investeringen in India ongeveer 5,5 miljard US dollar. Hiermee trekt India minder directe buitenlandse investeringen aan dan mogelijk verwacht zou kunnen worden. Dit is voornamelijk te wijten aan gebrekkige tenuitvoerlegging van wetgeving, die overigens in zichzelf liberaal van aard is. Om hier verbeteringen in aan te brengen heeft de Indiase regering het *Foreign Investment Implementation Authority* (FIIA) opgericht. De FIIA moet hét centrale informatiepunt vormen voor potentiële buitenlandse investeerders.

Figuur 2.
Directe buitenlandse investeringen
(1991 - april 2006, cumulatief)

Bron: EVD landenpublicatie

Land	Bedrag x miljard US dollar	Aandeel in percentages
Mauritius	12,24	37,85
Verenigde Staten	5,13	15,23
Japan	2,13	6,45
Nederland	2,02	6,21
Verenigd Koninkrijk	1,99	5,99
Duitsland	1,58	4,72
Singapore	1,07	3,22
Frankrijk	0,79	2,40
Zuid-Korea	0,75	2,11
Zwitserland	0,64	1,90

De indirecte buitenlandse investeringen (buitenlandse institutionele investeringen, *foreign institutional investors*, FII) laten een veel positiever beeld zien: in 2004 bedroeg de toevloed onge-

veer 10 miljard US dollar, waarmee India de grootste ontvanger van FII was. Met name veel Japanse investeringsfondsen hebben belangstelling voor India.

Rekening houdend met het ontwikkelingsniveau van India, is het niveau van buitenlandse schulden bewonderenswaardig. In nominale termen stijgen de buitenlandse schulden mondjesmaat, maar het betreft nog altijd slechts 133 miljard US dollar, 17 procent van het Bruto Binnenlands Product. Ook de korte termijnschulden groeien, maar betreffen slechts 10 procent van het totale aantal schulden.

In 2004/2005 zijn zowel de Indiase im- als export sterk gegroeid met percentages van respectievelijk 35,6 procent en 24,4 procent. Het handelstekort steeg toen tot 26,5 miljard US dollar. Men verwacht, gezien de expansie in de IT-sector en op het gebied van *business process outsourcing*, dat het tekort eerder af- dan toe zal nemen. Ook is de Indiase commerciële sector sterk groeiende en lijken de Indiase bedrijven hun investeringen te continueren.

4. Handel en handelsbeleid

Handel

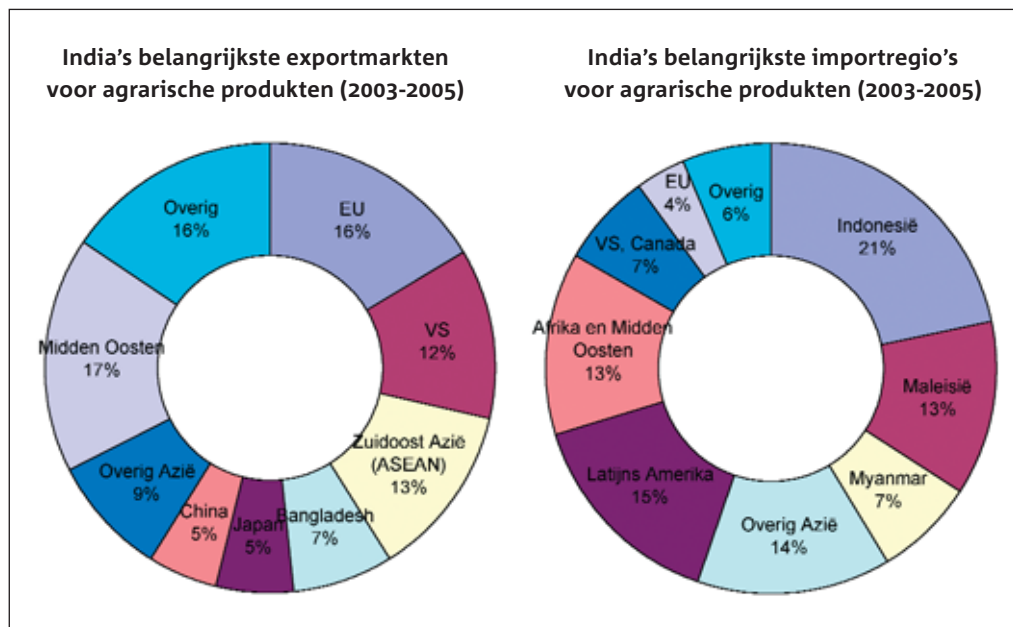
In vergelijking met cijfers voor productie en consumptie zijn de handelscijfers van India aan de lage kant. Het aandeel in de wereldhandel is minder dan 0,7 procent. De belangrijkste handelspartners zijn de EU, de VS en China. De handel tussen Nederland en India is niet erg groot: ongeveer 2 procent van de export van India gaat naar Nederland (Nederland staat hiermee op de 13de plaats.) Het relatieve aandeel van Nederland in de Indiase import in 2004/2005 bedroeg 0,71 procent. Gezien de hoge tariefmuren is het begrijpelijk, dat nog maar weinig Nederlandse exporteurs zich richten op de Indiase markt.

Ook op landbouwgebied importeert en exporteert India relatief weinig. In absolute termen is er echter een duidelijke groei in zowel import als export. India behoort op dit moment al tot de top tien van grootste spelers op de wereldmarkt. De export van landbouwproducten bestaat voor een groot gedeelte uit hoogwaardige producten (o.a. tropische producten, specerijen, garnalen) en basisproducten (o.a. rijst, tarwe.) Een groot gedeelte van de import bestaat juist uit halffabrikaten (o.a. oliën en vetten). Ook op landbouwgebied zijn de EU en de VS belangrijke handelspartners. Daarnaast importeert India veel uit Indonesië en Maleisië (palmolie) en Brazilië en Argentinië (sojaolie). De export gaat naast de VS en de EU vooral naar de buurlanden en naar het Midden-Oosten en Japan.

In de handel met de EU valt het grote verschil tussen import en exportcijfers op: India exporteert per jaar 1,2 miljard euro aan landbouwproducten naar de EU, terwijl de EU per jaar voor ongeveer 200 miljoen naar India exporteert. De kleine exportstroom van de EU naar India kan gedeeltelijk verklaard worden door de hoge invoertarieven en andere handelsbelemmeringen aan Indiase zijde maar het vermoeden is dat de EU ook kansen heeft laten liggen. De export van India zou nog een stuk groter kunnen zijn als het land beter in staat zou zijn om te voldoen aan de EU-standaarden op het gebied van voedselveiligheid, fytosanitaire en veterinaire eisen en kwaliteit. De Europese Commissie heeft ingezien dat India een van de snel groeiende Aziatische economieën is waar een grote potentie ligt voor het Europese bedrijfsleven. De EU wil de bilaterale handel en investeringen stimuleren en onderhandelt daarom sinds kort met

India over het afsluiten van een bilateraal vrijhandelsakkoord.

Ook de handel tussen Nederland en India in landbouwproducten is niet omvangrijk en de Nederlandse uitvoerstroomb een stuk kleiner dan de invoerstroomb uit India (36 miljoen euro tegenover 215 miljoen euro.) In de top 100 voor de Nederlandse export van landbouwproducten in 2005 stond India op de 69ste plaats (ter vergelijking: China staat op plaats 17 met een export die meer dan tien keer zo groot is.) Van de Nederlandse agrifoodexport naar de opkomende Aziatische economieën staat India op de laatste plaats. Nederland importeert uit India onder andere tropisch fruit, noten, koffie en thee en rijst en exporteert zuivelproducten, verwerkte voedselproducten en tuinbouwzaden.

Figuur 3.
De belangrijkste handelspartners in India's agrarische handel

Bron: United Nations Statistical Database (bewerking LEI)

Handelsbeleid

Op het internationale toneel profileert India zich meer en meer. Toenemende interactie in de *Association of South East Asian Nations* (ASEAN), de afsluiting van een vrijhandelsakkoord met Singapore, verbeteringen in de handelsbetrekkingen met China en Pakistan en het recentelijk gesloten nucleaire akkoord met de VS zijn hier voorbeelden van. Bovendien behoort India steeds meer tot de grote spelers tegen het WTO-decor. Dit is deels te verklaren door de enorme afmetingen van het land en het enorme bevolkingspotentieel, maar ook door de al eerder genoemde enorme economische groei die het land doormaakt. Over het algemeen is India zeer liberaal op de gebieden van markttoegang voor industriële goederen en diensten, maar op het gebied van landbouw

wordt duidelijk een meer protectionistische koers gevaren. Dit is terug te zien in de dubbelrol die India internationaal speelt door zowel leider te zijn van de groep van ontwikkelingslanden in G33-verband die hun landbouwsector willen beschermen tegen vergaande liberalisering, als samen met Brazilië 'aan het roer' te staan van de G20 (groep van ontwikkelingslanden die samen optrekken in de WTO-onderhandelingen en een liberale koers varen).

Deze defensieve houding van India op het gebied van landbouwmarkttoegang zal niet snel veranderen. Groot zorgpunt voor de regering is dat de WTO en bilaterale vrijhandelsakkoorden niet genoeg voordelen opleveren voor het platteland. De regering vreest dat de boeren in India in een meer geliberaliseerde wereldmarkt de concurrentie niet aankunnen. Men wil in ieder geval rijst, maïs en granen uitzonderen van complete liberalisering.

Aziatische landen sluiten onderling steeds meer bilaterale en regionale vrijhandelsakkoorden, hetgeen een wirwar aan onderlinge handelspreferenties oplevert (de zogenaamde *noodle bowl*.) Ook India doet hieraan mee. India heeft samen met Bangladesh, Bhutan, de Malediven, Nepal, Pakistan en Sri Lanka -allen lid van de *South Asian Association for Regional Cooperation* (SAARC)- een regionaal vrijhandelsakkoord afgesloten. Daarnaast is het aan het onderhandelen met China, Zuid-Korea, ASEAN en Japan. Ook buiten de regio is India in het proces om vrijhandelsakkoorden af te sluiten met o.a. Mercosur en Chili en de *Gulf Cooperation Council*. Op landbouwgebied probeert India om handelsakkoorden te sluiten met gelijkgestemde ontwikkelingslanden: binnen de G20 heeft India een alliantie gesloten over de handel in landbouwproducten en met de G33 heeft het een akkoord gesloten over de handel in producten die behoren tot de basisbehoeften van de bevolking.

India heeft sinds de economische hervormingen in de jaren negentig de invoertarieven op industriële producten steeds verder afgebouwd, maar ter bescherming van de eigen landbouwsector zijn de invoertarieven op landbouwproducten nauwelijks verlaagd. Op de meeste landbouwproducten heft India een tarief van 30 procent (ter vergelijking: voor industriële goederen liggen de meeste tarieven tussen 5 en 12,5 procent.) Hier en daar zijn de tarieven op landbouwproducten lager (bijvoorbeeld op groentezaad en bloembollen een tarief van 15 procent.) Er is echter ook een groot aantal producten met een veel hoger tarief, waaronder magere melkpoeder en bloemen (60 procent), kippenvlees (100 procent), koffie, thee, suiker en wijn (100 procent), en sterke dranken (maar liefst 150 procent.) Op landbouwmachines zijn over het algemeen invoerrechten tegen een tarief van 30 procent van toepassing. Op bepaalde apparatuur, waaronder die voor gekoelde opslag en koeling, is echter een hoger

tarief aan invoerrechten, namelijk tussen 50,8 procent en 68,9 procent, van toepassing.

Naast tarifaire barrières lopen buitenlandse bedrijven in India tegen verschillende veterinaire en fytosanitaire handelsbarrières aan. Het land stelt vaak zeer hoge veterinaire en fytosanitaire eisen en de regelgeving is niet transparant. India kan bij veel van deze belemmeringen niet aantonen waarom deze op wetenschappelijke gronden noodzakelijk zijn. Daarnaast zijn er onduidelijkheden en tegenstrijdigheden in wetgeving t.a.v. voedselveiligheid en normen inzake import.

Naast deze specifieke handelsbarrières op landbouwterrein lopen buitenlandse bedrijven aan tegen veel algemene belemmeringen zoals: verschillende soorten heffingen, ook in handel tussen deelstaten; ingewikkelde douaneprocedures; deelstaten die nationale wetten gebrekkig invoeren en handhaven; technische barrières en belemmeringen voor investeringen. Buitenlandse investeringen in de primaire landbouwproductie zijn meestal niet toegestaan, tenzij het gaat om *joint ventures*. Onder bepaalde voorwaarden is een buitenlands minderheidsbelang te regelen. Een meerderheidsbelang, tot maximaal 100 procent, in bepaalde segmenten zoals in biotechnologie en gekoelde opslag is wel toegestaan.

Het bilaterale vrijhandelsakkoord dat de EU met India wil afsluiten zal leiden tot het afschaffen van veel invoertarieven en het terugdringen van veel niet-tarifaire handelsbelemmeringen. Deze wederzijdse liberalisering van de markten zal kansen bieden voor de Nederlandse agrifoodsector, zowel voor de export als voor investeringen in India. De afschaffing van tarieven in combinatie met de verwachte groeiende vraag naar hoogwaardige producten in India biedt kansen voor de Nederlandse agrifoodsector. Verder is het van belang dat de tarieven op landbouwmachines (30 procent) en op koelapparatuur (tussen 50 en 70 procent) worden verlaagd gezien de groeiende rol van Nederland als leverancier in de agrologistiek en agroketen. Daarnaast is relevant dat in het kader van het handelsakkoord zoveel mogelijk veterinaire en fytosanitaire belemmeringen worden weggenomen.

Top 10 export India (2004)

1. rijst
2. schaaldieren (voornamelijk garnalen)
3. sojaperskoeken/pellets (soybean cake)
4. cashewnoten (verwerkt)
5. tarwe
6. thee
7. rundvlees (bevroren, zonder been)
8. tabak (voornamelijk onbewerkt)
9. plantensappen
10. oliehoudende zaden
(voornamelijk sesamzaad)

Top 10 import India (2004)

1. palmolie
2. hout
3. sojaolie
4. gedroogde peulvruchten
5. cashewnoten (onbewerkt)
6. katoen (cotton lint)
7. wol
8. ruwe zijde
9. noten
10. suiker

Top 10 export van India naar Nederland (2004)

1. cashewnoten
2. castorolie
3. sesamzaad
4. thee
5. guave, mango
6. tabak
7. rijst
8. koffie
9. garnalen
10. plantaardige vetten en oliën

Top 10 export van Nederland naar India (2004)

1. lactose
2. huiden
3. moutextract, bereidingen voor babyvoeding
4. plantendelen voor de reukwerkindustrie en geneeskunde
5. chocolade en chocoladewerken
6. wol
7. enzymen
8. likeuren
9. sigaretten en sigaren
10. voedselbereidingen

Nederlandse export van landbouwproducten naar opkomende Aziatische economieën in 2005 (in miljoen US dollar)

1. China	469
2. Taiwan	160
3. Zuid-Korea	152
4. Maleisië	111
5. Thailand	110
6. Singapore	103
7. Indonesië	102
8. Vietnam	73
9. Filippijnen	64
10. India	42

5. Landbouw en landbouwbeleid

Landbouw - algemeen

De Indiase landbouwsector kent een gevarieerde samenstelling: 14,8 procent zijn, voor Indiase begrippen, grote bedrijven (groter dan 10 ha). Deze bevinden zich voornamelijk in Haryana en Punjab. 68 procent zijn van middelmatige omvang (1-10 ha) en 17,2 procent van de bedrijven zijn kleinschalig (kleiner dan 1 ha.) Naar economische standaard zijn deze te klein om van te leven. Tot de belangrijkste gewassen behoren rijst, tarwe, oliezaden, katoen, jute, thee, rietsuiker, aardappelen. Daarnaast worden er in India veel koeien, buffels, schapen, geiten en kippen gehouden. De voedselverwerkende industrie en detailhandel waren tot voor kort niet sterk ontwikkeld. Met de verwachte bevolkingsgroei en stijging van het gemiddelde inkomen in het land, zal er ook een groeiende vraag naar landbouwproducten zijn en zal waarschijnlijk de vraag naar producten van hogere kwaliteit sterk stijgen. Consumenten worden zich steeds meer bewust van het belang van voedselveiligheid en -kwaliteit.

De groeicijfers van de landbouwsector steken bij de glanzende cijfers van de economie als geheel zeer schril af. De laatste jaren lag de gemiddelde groei in de landbouwsector slechts rond 1,75 procent. Deze matige groeicijfers kunnen worden verklaard door een aantal problemen waar de sector mee worstelt.

Ten eerste is water in India een majeur probleem, zowel kwantitatief als kwalitatief. Doorgaans is er tien maanden per jaar geen water en gedurende twee maanden is er teveel. Ongeveer de helft van het landbouwareaal wordt niet geïrrigeerd. De landbouw is, behalve in de delta's van de grote rivieren, geheel afhankelijk van de moessonregens, de tropische regens die vanaf juni vanuit het zuiden van twee kanten over India trekken. Soms komen deze regens niet ver genoeg naar het noorden. Daar heerst dan ernstige droogte en gaan oogsten verloren. Het moessonwater wordt veel te weinig vastgehouden en opgeslagen. Hierdoor wordt in heel India in de droge periode voor de moesoen op grote schaal grondwater opgepompt. De grondwatertrap daalt al jaren, niet alleen in en nabij de stedelijke gebieden. Gevolg is dat de beschikbaarheid van water op de langere termijn in het geding is. Reeds nu heeft de landbouw in India te maken met ernstige schade als gevolg van verzilting. Ook heeft India bij tijden te kampen met overstromingen of aardbevingen.

In die gebieden kunnen de productiecijfers van jaar tot jaar enorm verschillen.

Bovendien blijft de economische groei in de landbouwsector onder andere achter doordat de landbouw nog steeds beschermd wordt tegen buitenlandse investeringen. Dit staat innovatie en reconstructie in de weg. Om de landbouwsector concurrerend te laten worden is een sterke schaalvergroting vereist. Zowel de gemiddelde bedrijfsgrootte als de gemiddelde opbrengst moeten omhoog. India heeft de laagste productiegemiddelden van de wereld. De sociale implicaties van de broodnodige hervormingen zullen ingrijpend zijn. Dit is de reden waarom de overheid op dit punt aarzelend blijft. Tegelijkertijd moeten in het streven naar schaalvergroting (vanuit exportoverwegingen) de belangen van dat deel van de Indiase bevolking dat grotendeels afhankelijk zal blijven van zelfvoorziening (landbouw voor eigen bevolking) niet over het hoofd gezien worden.

Ten derde dient de gehele logistiek rond de primaire en secundaire landbouw sterk verbeterd te worden. Hier liggen grote kansen voor Nederland. Gewerkt moet worden aan verbreding van de hele plattelandseconomie om te voorkomen dat er grote mensenstromen op gang komen naar stedelijke gebieden. Ook moet de organisatiegraad onder de boeren vergroot worden. Coöperatieve bedrijfsvoering is gemiddeld genomen slecht ontwikkeld en voor hun prijsvorming zijn boeren sterk afhankelijk van tussenpersonen. Deze middenhandelaren pakken de hoge marges op de producten en terwijl ze de boeren lage prijzen bie-

den. Het ketenmanagement is slecht ontwikkeld en *post harvest*-verliezen lopen in India op tot 30 procent.

Ten vierde wordt het grootste deel van de landbouwproductie geconsumeerd in de nabije omgeving van de plaats van productie. In het kader van het voeden van de eigen bevolking is dit gegeven *an sich* geen probleem. In het kader van de uitbreiding van de export is het wel een belemmering. Het gebrek aan goede infrastructuur (wegen) is een van de oorzaken. Bovendien zijn boeren terughoudend in het overstappen naar het telen van marktgewassen omdat er geen effectieve marktinterventiemechanismen (veilingen) bestaan. Ook de al genoemde hoge percentages van *post harvest*-verliezen spelen hier een rol.

Een vijfde punt van grote zorg is de omgang met het milieu en natuurlijke hulpbronnen. Bestrijdingsmiddelen worden op grote schaal gebruikt, maar helaas vaak te veel en onoordeelkundig. Rivieren hebben een slechte waterkwaliteit en ook de luchtverontreiniging heeft grote effecten de kwaliteit van het landbouw-areaal. Al met al staat het milieubewustzijn in India nog in de kinderschoenen. Dit is overigens niet uniek voor de landbouw.

Aldus profiteert de primaire landbouw op korte termijn niet van de sterke groei van de economie en positieve ontwikkelingen als de IT-boom rond Delhi en in het zuiden van India, het groot aantal bèta's dat afstudeert, het opengooien van de economie. Toch veranderen de zaken ook op het platteland langzaam maar zeker ten goede. Door de groei van de koopkrachtige middenklasse, neemt de vraag naar kwalitatief hoogwaardige voedingsmiddelen sterk toe. Verder zullen de in opkomst zijnde supermarkten er voor zorgen dat de kwaliteit in alle opvolgende schakels van de keten verbeteren, vanaf de boer tot op het bord.

Op de langere termijn, zo laten grote spelers als Reliance, ICT, Tata, Birla, Bharti en andere industriële conglomeraten weten, zullen zij zich in de landbouwsector gaan bewegen. Deze uiterst kapitaalkrachtige multinationals denken zich te begeven op de gebieden van *food processing*, *ketencontrole*, *contract farming*, *cold storage*, *post harvest*-verliezen enzovoort.

Landbouwbeleid

Het Indiase landbouwbeleid wordt in de eerste plaats uitgestippeld door de deelstaten. De rol van de centrale regering is van aanvullende en versnellende aard. Op centraal niveau kent India een Ministerie van Landbouw en een Ministerie van Voedselverwerkende Industrie. Het Ministerie van Voedselverwerkende Industrie is opgericht in 1988 en is de belangrijkste instantie van de centrale regering om een sterke voedselverwerkende industrie te stimuleren. Het doel van het

gevoerde landbouwbeleid is lotsverbetering van tweederde van de bevolking die in zelfvoorzieningsgemeenschappen wonen enerzijds en verbetering van de internationale concurrentiepositie van de commerciële landbouwsector (groenten, fruit, thee, kruiden, suiker, verwerkte groenten, fruit en biologische producten, visserijproducten) anderzijds. Stimulering van exportgeoriënteerde tuinbouwsector en verwerking tuinbouwproducten heeft hoge prioriteit. Dit geldt ook voor de ontwikkelingen op het gebied van biotechnologie.

Op het ogenblik zit India in het tiende vijfjarenplan voor economische hervorming dat de periode van 2002-2007 beslaat. In dit plan is een aantal aandachtspunten voor de landbouwsector gedefinieerd. Zo moeten er meer *high value crops* verbouwd worden, moet de productiviteit verhoogd worden, marketing moet meer aandacht krijgen, contacten tussen onderzoekers en ondernemers moeten bevorderd worden en extensivering en schaalvergroting dienen te worden gestimuleerd. Op dit moment worden de voorspelde groeicijfers uit het tiende plan niet gehaald. Dit wordt veroorzaakt door de al eerder genoemde problemen waar de Indiase landbouwsector mee te kampen heeft: gebrek aan markt- en infrastructuur, grote *post harvest*-verliezen etc. Veel beleid wordt op dit moment dan ook verder hervormd. Zo worden beperkingen afgebouwd op het gebied van private opslag en interstatelijk vervoer van granen, en vergunningsvereisten voor het starten voedselverwerkende bedrijven.

De Model Act

De State Agricultural Produce Marketing (*Development and Regulation*) Act, kortweg ook wel de Model Act genoemd, verscheen in 2003. De deelstaten moeten het programma implementeren in hun eigen programma's teneinde:

- de landbouwmarkten op nationaal niveau te integreren;
- de ontwikkeling van competitieve landbouwmarkten te stimuleren;
- grote investeringen op het gebied van marketing te faciliteren;
- de bestaande markten te moderniseren en versterken.

Het doel van de liberalisatie is uiteraard om bestaande monopolies op te heffen en vergaande controles af te schaffen. De Model Act legt de concurrentie tussen de private ondernemingen onderling of tussen de private ondernemingen en de overheidsinstellingen niet aan banden.

De overheid heeft besloten om in het begrotingsjaar 2007/8 meer te investeren in onderwijs, gezondheidszorg en landbouw. Op gebied van landbouw wordt het extra geld vooral geïnvesteerd in het onder irrigatie brengen van 2,4 miljoen hectare extra grond, uitbreiden van de landbouwkredietverlening voor 5 miljoen extra boeren, en versterking en hervorming van de agrarische infrastructuur.

Om de landbouwhandel te stimuleren en de concurrentiekracht van de landbouwsector te versterken, heeft India ook op landbouwgebied speciale zones in het leven geroepen, (vgl. de al eerder genoemde *Special Economic Zones*): *Agri Export Zones* (AEZ.) Elke AEZ heeft een gedetailleerd actieplan voor de ontwikkeling van een specifiek gebied voor het produceren van een bepaald product of groep producten die een groot exportpotentieel hebben. De AEZ richten zich vooral op vergroten van de productiviteit, goed ketenbeheer en het creëren van toegevoegde waarde.

Voedselpatronen en gezondheid

De twee gezichten van India zijn ook terug te zien in voedselpatronen en gezondheid: naast honger en de gevolgen ervan, moet India ook de strijd aangaan met welvaartsziekten. Door de groeiende welvaart heeft een groot gedeelte van de bevolking een ander eetpatroon aangenomen met het eten van meer verwerkte producten die meer dierlijke vetten en suikers bevatten en consumptie van fastfoodmaaltijden, terwijl ze steeds minder lichamelijke beweging krijgen. Fastfoodketens en supermarkten hebben goed ingespeeld op de markt in India. McDonalds heeft bijvoorbeeld maaltijden op het menu staan zoals *McCurries*, *Chicken Maharajah Macs* en *McAloo Tikki Burgers*. En supermarkten verkopen steeds meer kant-en-klaarmaaltijden, zoals *Curry in a Hurry*. De veranderde levensstijl heeft geleid tot een zeer snelle stijging van mensen met overgewicht (6 procent van de volwassenen heeft obesitas), hartkwalen en diabetes (op dit moment volksziekte 'nummer één'.) Dit zal in de toekomst een steeds grotere druk leggen op de gezondheidszorg. De Indiase overheid heeft dit probleem nu ook ingezien en heeft recentelijk in haar gezondheidsbeleid een ommezwaai gemaakt. Het beleid was tot nu toe vooral gericht op het bestrijden van honger, ondervoeding en de gevolgen ervan. Nu wil de overheid ook de strijd tegen overgewicht en andere welvaartsziekten aangaan. Men wil onder andere op scholen frisdranken en vette snacks verbieden en yoga verplicht stellen.

6. Kansrijke sectoren

Algemeen

Voor de Nederlandse agrifoodsector liggen er in India kansen op een groot aantal terreinen. Wanneer we kijken naar de ontwikkelingen in India aan de ene kant en de sectoren waar Nederland sterk in is aan de andere kant (Zie ook de LNV-uitgave: 'Het Nederlandse agrocluster op de wereldkaart') dan springen vooral de sectoren hoogwaardige teelten, uitgangsmateriaal, kennis en logistiek in de meest brede zin van het woord eruit. In deze sectoren is reeds een aantal Nederlandse bedrijven actief en is gebleken dat Nederlandse investeringen en expertise goed gebruikt kunnen worden. Zonder naar volledigheid te streven, zal hier dieper worden ingegaan op een aantal van deze kansrijke sectoren.

Hoewel er door de groei van de economie steeds meer mogelijkheden komen voor het Nederlandse bedrijfsleven, vergt het zakendoen met Indiërs beslist doorzettingsvermogen. Er moet rekening worden gehouden met een aantal belemmeringen. In de eerste plaats zijn er natuurlijk de beperkingen in de vorm van tarieven, veterinaire en fytosanitaire belemmeringen bij import en wettelijke beperkingen op buitenlandse investeringen. Verder is de besluitvorming in de politiek ondoorzichtig en onvoorspelbaar en zijn er in het zakendoen culturele verschillen waar men rekening mee moet houden. Daarnaast is de landbouw sterk gepolitiseerd en dat betekent dat niet altijd (voor de buitenwereld) rationele beslissingen worden genomen. Verder zucht India onder een taaie bureaucratie. Overal bestaan regels voor, maar deze worden naar eigen inzicht toegepast. Onontkoombaar zullen Nederlandse bedrijven bij het zakendoen in India te maken krijgen met corruptie. Dit heeft vele oorzaken, onder andere de onderbetaling van ambtenaren. Een betrouwbare partner in India kan de Nederlandse ondernemer helpen buiten deze zaken te blijven.

Kansen voor Nederland kunnen op de volgende wijze worden weergegeven:

1. *business to business*

Het betreft hier samenwerking tussen Nederlandse en Indiase bedrijven onderling, bijvoorbeeld in de vorm van *joint ventures*. Aandachts- en soms zorgpunt vormt hier het vinden van een geschikte partner. De LNV-afdeling in New Delhi of één van de op de agrarische sector gerichte zakenbanken (*Rabobank of YesBank*) kunnen hierbij helpen. Ook EVD-marktrapporten kunnen hierbij nuttig zijn.

2. *public to public*

De Nederlandse overheid kan op een aantal terreinen samenwerken met India en zijn deelstaten, bijvoorbeeld op het vlak van *institution building* en het stimuleren van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Daarnaast zal Nederland blijven werken aan het ontwikkelen van een gunstig klimaat voor handel en investeringen, inclusief door afstemming van wet- en regelgeving (voedsel-veiligheid, veterinaire, fytosanitaire), bilateraal en via de EU en internationale fora. Voor de bevordering van de economische samenwerking met India is een breed scala aan financiële en niet-financiële instrumenten beschikbaar. Er zijn verschillende programma's voor de financiële ondersteuning van investeringen, innovatie en technologische samenwerking.

3. *business to public*

Het Nederlands bedrijfsleven en kennisinstellingen kunnen een bijdrage leveren aan bijvoorbeeld het verbeteren van de infrastructuur, wegnemen van (douane) beperkingen tussen deelstaten, kennis en technologie op het gebied van hoogwaardige teelten, etc. Hier liggen de grootste mogelijkheden, omdat de Indiase overheid natuurlijk op veel terreinen de belangrijkste speler is. Zo behoeven alle infrastructurele initiatieven behoeven goedkeuring van de overheid. Een mogelijkheid zou kunnen zijn om grote, invloedrijke partners als Reliance in te schakelen. Zij hebben veel ervaring in het zaken doen met de overheid en omgaan met de bureaucratie en een weinig transparante regelgeving.

Verschillen per regio

Landbouw is in heel India de dominante sector. De kansen voor buitenlandse bedrijven hangen mede af van de mate van ontwikkeling van de landbouw in een deelstaat:

- Noordwest India scoort vooral goed op relatief inkomen per hoofd gekoppeld aan een relatief laag percentage armoede en een goed ontwikkelde infrastructuur. Vooral Delhi, Haryana en Punjab kennen de afgelopen jaren een goede economische groei en hebben een hervormingsgezinde overheid. Vooral Haryana en Punjab zijn voor de agrosector interessant.
- Noordoost India: West Bengalen levert de op twee na grootste bijdrage aan het nationale inkomen en heeft een goede gemiddelde economische groei. De overheid van West Bengalen stelt zich de laatste jaren zeer hervormingsgezind op en probeert buitenlandse investeerders aan te trekken. De landbouwsector is in deze staat dominant en levert 30 procent van het BNP. Voor het Nederlandse bedrijfsleven zijn er dan ook vooral kansen in de agrosector (groenteteelt) en biotechnologie.
- West India: Maharashtra en Gujarat dragen het meest van alle staten bij aan het Indiase nationale inkomen. Beide staten zijn van strategische waarde voor het Nederlandse bedrijfsleven, in alle sectoren.
- Zuid India: Tamil Nadu, Andhra Pradesh, Kerala en Karnataka leveren een grote bijdrage aan het nationale inkomen en kennen een hervormingsgezinde overheid. Tamil Nadu heeft een goede infrastructuur, een sterke industriële sector en trekt een groot aandeel van de buitenlandse investeringen aan. Ook Karnataka heeft relatief veel buitenlandse investeringen.

Groenten en fruit

Na China (groenten) en Brazilië (fruit) is India de grootste producent van groenten en fruit ter wereld. De diversiteit in klimaatzones maakt het mogelijk dat nagenoeg alle soorten groenten en fruit in India geproduceerd kunnen worden. Deze producten hebben over het algemeen een hoge opbrengst per hectare en hogere prijzen dan andere landbouwgewassen. De productiegebieden breiden zich dan ook steeds verder uit.

Ondanks de groei in productie is de consumptie van groente en fruit per hoofd van de bevolking nog steeds laag, voornamelijk door het gebrek aan aanbod en hoge prijzen. Investerings in de groente- en fruitketen (onder andere in gekoelde opslag en transport, verwerking, verpakking, kwaliteitscontrole) zullen de tuinbouwsector helpen om te groeien en producten het hele jaar voor een redelijke prijs aan te bieden. Dit kan ook bijdragen aan een gezonder eetpatroon van de bevolking (veel mensen hebben een tekort aan vitaminen.) Bij voldoende investeringen en ontwikkeling van de sector kan India uitgroeien tot een grote exporteur van groente, fruit en -sappen.

Fruit

India neemt met een jaarlijkse productie van circa 48 miljoen ton fruit (10 procent van de wereldproductie) na Brazilië de eerste plaats in de wereld in. Banaan (35 procent van de wereldproduc-

tie), mango (22 procent van de wereldproductie), citrusvruchten, appels, guave, papaja, ananas en druiven zijn de belangrijkste fruitproducten.

Hoewel India de grootste producent van fruit is, is de productie per persoon per dag met 100 gram zeer gering. De beschikbaarheid ligt nog lager door de grote verliezen in het *post harvest*-traject (opslag, koeling, verpakking, transport e.d.) van circa 25 procent.

De productiegroei van fruit ligt rond 4 procent terwijl de groei van de fruitverwerking ongeveer 20 procent per jaar bedraagt. De productie van gedroogde groenten en fruit kent een groei van 24 procent en bevroren groenten en fruit zelfs van 120 procent. Er zijn in India circa 4000 fruitverwerkingsbedrijven met een totale capaciteit van 1,2 miljoen ton (minder dan 3 procent van de totale fruitproductie.) Twintig procent van het verwerkte fruit is bestemd voor de export. De rest wordt afgenomen door het leger, catering en consumenten. De export bestaat voor 50 procent uit mango en mangoproducten.

Door het grote aanbod van arbeid wordt hoofdzakelijk handmatig geoogst. Op zeer beperkte schaal wordt het fruit gesorteerd (visueel). Er is slechts beperkte koelopslagcapaciteit beschikbaar voor druiven, aardbeien e.d. bestemd voor de export. Door het gebruik van een lage kwaliteit zaden en plantmateriaal, een beperkte technische kennis bij de boeren en lage (financiële) opbrengsten vormt het toepassen van nieuwe technologieën

een groot probleem. Het resultaat is dat de productie niet-uniform en van lage kwaliteit is.

Groenten

India is na China de grootste producent in de wereld van groenten met een aandeel van 15 procent in de totale wereldproductie. De productie ligt op ongeveer 85 miljoen ton dat op een oppervlakte van 6,5 miljoen ha (ca 3 procent van het totale landbouwareaal) wordt geproduceerd. India is de grootste producent in de wereld van bloemkool, tweede van uien en derde van kool. Met een productie van 22 miljoen ton is de aardappel het belangrijkste gewas, gevolgd door brinjal en tomaten met respectievelijk een productie van 8 en 7 miljoen ton. West Bengalen is de belangrijkste groenteproducent met 18 miljoen ton gevolgd door Uttar Pradesh met 13 miljoen ton. De producten worden veelal in de volle grond geteeld.

Door de slechte *post harvest*-praktijken ligt het productieverlies op ongeveer 25 procent. Minder dan 2 procent van de groente-productie wordt verwerkt. Een kwart van de verwerkte groenten wordt geëxporteerd. De export van verse groenten bestaat voor 90 procent uit uien. Belangrijkste markten zijn de Golfstaten, het Verenigd Koninkrijk, Sri Lanka, Maleisië en Singapore.

Belemmeringen voor de verdere ontwikkeling van de groenten- en fruitsector zijn onder andere de lage kwaliteit van het uitgangsmateriaal, slecht *farm management*, het ruime gebruik van insecticiden en pesticiden, gebrek aan gekoelde opslagcapaciteit, slechte verpakking en infrastructuur en de te kleine schaal van produceren. Nederland kan op deze gebieden en op het gebied van verwerking en afzet een rol van betekenis spelen.

Zadenmarkt

De Indiase zadenmarkt is met een omzet van ongeveer 430 miljoen euro één van de grootste ter wereld. De overheid investeert veel in onderzoek en ontwikkeling van zaaizaad en sinds het versoepelen van de wetgeving in de jaren negentig is een groot aantal private zaadbedrijven opgericht. Ook verschillende multinationals zoals Novartis, Cargill en Pioneer zijn actief in India. De formele zaaizaadsector is echter een klein deel van de totale zaadhandel. De meerderheid van de boeren in India betrekken hun zaaizaad uit de informele zaadhandel.

Om in de toekomst de groeiende bevolking te kunnen voeden, zal India moeten zorgen dat de landbouwproductie wordt uitgebreid en de productiviteit wordt vergroot. Veredeling en in het bijzonder biotechnologie kunnen hier een grote rol bij spelen. Agrarische biotechnologie is het snelst groeiende segment binnen de biotech-industrie. Veruit het grootste biotech-gewas in

India is katoen. Bt-katoen (resistent tegen insecten) werd in India officieel geïntroduceerd in 2002 met 50.000 hectare. Dat is razendsnel gegroeid naar 3,8 miljoen hectare in 2006 (van de in totaal 9 miljoen hectare). Van alle Bt-katoen wordt bijna de helft verbouwd in de deelstaat Maharashtra. Naast Bt-katoen richt de biotechnologiesector zich op andere belangrijke gewassen zoals rijst, tarwe, aardappels en groenten.

Een belemmering vormt de onvoldoende bescherming van kwekersrecht. Zoals op grond van het TRIPS-verdrag (*Trade Related Intellectual Property Rights*) van de WTO vereist is, heeft India een sui generis-systeem ter bescherming van plantmateriaal en een *Plant Varieties & Farmers' Rights Protection Authority* in het leven geroepen. Deze vorm van kwekersrechtbescherming wordt door het internationale bedrijfsleven te zwak gevonden om rechten van kwekers goed te beschermen. India is nog niet toegetreden tot UPOV (*International Union for the Protection of New Varieties of Plants*). India heeft recent het patentrecht en de bescherming van landbouwzaden versterkt. Er is echter nog veel onduidelijkheid over de juiste interpretatie. India hecht echter groot belang aan het zogenaamde *farmers privilege*. Mogelijkheden voor Nederlandse bedrijven bevinden zich vooral op het gebied van out sourcing (*contract research*), technologische samenwerking, export van specifieke machines en materiaal voor de biotech-industrie. In de biotechnologie kunnen Nederlandse bedrijven goed aansluiten op reeds hoogontwikkelde sectoren in India.

Zuivel

India is de grootste zuivelproducent ter wereld. De productie per dier en per boer is echter erg laag. De geschatte productie van 90 miljoen ton melk wordt geleverd door circa 70 miljoen boeren waarvan de meesten slechts een paar koeien of buffels hebben. Van alle geproduceerde melk is 57 procent buffelmelk en 43 procent koemelk. Voordeel van buffels is dat ze meer melk produceren, beter tegen hitte en gebrek aan water en voedsel kunnen, en de melk een hoger vetpercentage heeft dan koemelk (veel Indiërs hebben voorkeur voor een dikkere melk.) De kleine boeren zijn verenigd in 110.000 lokale zuivelcoöperaties die per deelstaat zijn georganiseerd. Deze zuivelcoöperaties zijn weinig marktgericht terwijl er steeds meer commerciële bedrijven op de markt verschijnen. De sector is zich aan het ontwikkelen en hoewel de melkproductie per dier niet hoog is, is die de afgelopen decennia wel gestegen: de beschikbaarheid per capita is gestegen van 112 gram per dag in 1970 tot meer dan 232 gram in 2005. Bij de ontwikkeling van de zuivelsector (verhoging productie, ontwikkeling van de zuivelindustrie en promotie van melk en zuivelproducten) heeft de *National Dairy Development Board* een belangrijke rol gespeeld.

Van de totale melkproductie wordt 65 procent onpasteuriseerd geconsumeerd (44 procent lokaal, 21 procent in de steden, over het algemeen onverpakt.) Van de 35 procent gepasteuriseerde melk wordt een gedeelte verkocht in de grote steden, maar ook een groot gedeelte verwerkt tot gezoete, gecondenseerde melk om traditioneel snoepgoed van te maken. Slechts vijf procent van de nationale zuivelproductie wordt verwerkt tot andere producten met toegevoegde waarde, zoals melkpoeder, ghee (soort boter), paneer (een soort kaas) en verse melkproducten. De productie in India heeft moeite om de consumptie bij te houden. Vooral de middenklasse in de kleine en grote steden zorgt voor een steeds grotere vraag. Omdat de productie per dier zo laag is, is er veel aandacht voor rasverbetering. India heeft echter een gebrek aan gespecialiseerde fokbedrijven. De invoer van rundersperma en embryo's is nog steeds niet praktisch mogelijk, ondanks de formele opheffing van het invoerverbod. Daarnaast is de kwaliteit van de melk niet erg hoog. Er bestaan nauwelijks laboratoria die hier onderzoek naar kunnen doen. Daarnaast heeft de sector in het hele land te maken met mond- en klauwzeer.

Andere uitdagingen voor de sector zijn het ontbreken van een koudeketen van producent tot consument en het beperkt aantal aan soorten zuivelproducten. Kaas is op dit moment nog een nichemarkt (voor hotels en rijke Indiërs) maar de verwachting is dat er een steeds grotere vraag naar zal zijn. Een groeiend aantal consumenten heeft om voedselveiligheidsredenen een voorkeur voor verpakte zuivelproducten en er komt langzamerhand meer vraag naar *flavoured milk* en langer houdbare melk. Slechts een paar buitenlandse zuivelbedrijven opereren op de Indiase markt: Fonterra uit Nieuw-Zeeland heeft een *joint venture* met het Indiase bedrijf Britannia; de Zwitserse multinational Nestlé heeft een aantal fabrieken. Daarnaast zijn een aantal Amerikaanse en Europese bedrijven actief. De import van zuivelproducten komt op dit moment uit Nieuw-Zeeland, Australië en een aantal Europese landen waaronder Zwitserland.

Er liggen duidelijke kansen voor het Nederlands bedrijfsleven op verschillende terreinen: rasverbetering, zuivelverwerking, ketenmanagement en productie van zuivelproducten met hoge toegevoegde waarde. Daarnaast liggen er ook kansen voor de uitbreiding van de export van zuivelproducten, vooral kaas. Nederlandse zuivel heeft in India een zeer goede reputatie en er is vraag naar. Het is daarom opmerkelijk dat er weinig zuivelproducten naar India worden geëxporteerd.

Pluimveesector

Ondanks het feit dat veel Indiërs uit geloofsovertuiging vegetariër zijn, wordt er in India steeds meer kip geconsumeerd.

De consumptie is gegroeid van gemiddeld 1,3 kg per hoofd van de bevolking in 2002 naar 1,8 kg in 2005. Dit is een groei van meer dan 35 procent. Het grootste gedeelte van de geconsumeerde kippen worden als levende dieren gekocht en thuis of in kleine restaurants geslacht. Van grotere slachterijen en verwerkers is dus nog geen sprake. Ook de infrastructuur leent zich nog nauwelijks voor transport van verwerkt vlees.

Door de groeiende vraag is de pluimveesector in India zich langzaam aan het uitbreiden. Het gaat hierbij om legpluimveehouderij, productie van vleeskuikens, kippen, kalkoenen en overig pluimvee, en fokkerij van moederdieren en grootouderdieren van vleeskuikens. India is de vijfde producent van eieren in de wereld met 150 miljoen legkippen waarvan ongeveer 60 procent in legbatterijen wordt gehouden. Per jaar worden in India meer dan 650 miljoen vleeskuikens geslacht. Veel van deze vleeskuikens worden in grote hoeveelheden gehouden in schuren met zeer weinig ruimte per dier.

De pluimveesector heeft te maken met verschillende uitdagingen. De overheid ontwikkelt beleid ten aanzien van houderijsystemen, dierenwelzijn en milieu. India heeft te kampen met uitbraken van vogelpest. Mede door de groeiende aandacht voor hygiëne en volksgezondheid en door een groeiende middenklasse die het zich kan veroorloven om een koelkast te kopen, is de verwachting dat er meer vraag ontstaat naar voorverpakt vlees en er meer mogelijkheden ontstaan voor ontwikkeling van slachterijen en verwerkers.

De pluimveesector in India is tot nu toe voornamelijk op de interne (groei)markt gericht, maar heeft het potentieel om uit te groeien tot een grote exporteur en wellicht zelfs tot een van de grotere spelers op wereldniveau. Voorwaarde is dan wel dat verder wordt gewerkt aan kwaliteit, betrouwbaarheid en fors wordt geïnvesteerd in infrastructuur, grond en gebouwen, training van personeel, waarborgen van het productieproces, etc. Het Nederlandse bedrijfsleven kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren. Nederland speelt in deze sector al een rol van betekenis onder andere door het leveren en in India vermeerderen van grootouderdieren.

Voedselverwerkende industrie

De voedselverwerkende industrie in India is één van de grootste in termen van productie, consumptie, export en groeiverwachtingen. De sector heeft een aandeel van ruim 6 procent in het BBP, 13 procent in de export en 6 procent in de totale industriële investeringen. De overheid geeft hoge prioriteit aan de ontwikkeling van de sector en moedigt commercialisering aan om pre en post harvest-verliezen te minimaliseren, werkgelegenheid te verbeteren en exportgroei te stimuleren. De overheid streeft ernaar het percentage van landbouwproducten dat wordt verwerkt te verhogen van de huidige 2 procent tot 10 procent in 2010 en 25 procent in 2025.

Belangrijke subsectoren zijn de verwerking van groenten en fruit, vis, zuivel, vlees en pluimvee. Verder zijn van belang de productie van *convenience food*, alcoholische dranken en *soft drinks* en de verwerking van granen. De verwerkingsindustrie heeft sinds de liberalisering van de economie in 1991 een snelle groei laten zien. De omzet van de totale voedselsector bedraagt ongeveer 70 miljard US dollar waarvan 23 miljard US dollar producten met toegevoegde waarde.

Belemmeringen zijn o.a. de hoge kosten voor inputs zoals kapitaal en infrastructuur, kwaliteit en reguliere aanvoer van grondstoffen, relatief hoge kosten voor verpakking, kleine schaal van productie, gebrek aan management kennis, belastingen (*excise, sales* en *customs*) die hoger zijn dan in de meeste andere landen en niet-transparante regelgeving.

Verschillende trends, zoals de reeds genoemde snelle groei van de economie, de ontwikkeling van een koopkrachtige middenklasse, de snelle verstedelijking en de veranderende levensstijl en eetgewoonten, maar daarnaast ook het toenemend aantal werkende vrouwen en het feit dat de Indiër gemiddeld 50 procent van het inkomen aan levensmiddelen besteedt, leiden tot een steeds grotere vraag naar verwerkte voedselproducten. De voedselverwerkende sector in India biedt grote mogelijkheden.

den voor de afzet van equipment en investeringen in productie en marketing. De middenklasse is interessant als afzetmarkt, maar het is ook de vraag of Nederlandse bedrijven samen met lokale counterparts goedkope producten zouden kunnen produceren en leveren voor de massa van armen.

Retail

De Indiase upper class en de groeiende middenklasse ontwikkelen zich samen tot een markt die in koopkracht relatief vergelijkbaar zijn met die van de EU en de VS. Interessant is dat deze groep voor het eerst geen genoeg meer neemt met de povere kwaliteitsstandaarden die in India tot voor kort voor humane consumptie en andere gebruiksgoederen werden aangehouden.

Met deze ontwikkeling komt ook de opkomst van supermarkten, die hier tot voor kort onbekend, of non-existent waren. Reliance opende recent supermarkten in Delhi, Mumbai en Hyderabad. Vele plaatsen zullen spoedig volgen. De hele retail is booming met de komst van Walmart, Carrefour en andere buitenlandse retailers. Iedereen wil hier een graantje van meepikken, reden waarom er enorm veel beweging in de markt lijkt te zijn. Teneinde de kwaliteit aan de eindgebruiker te garanderen, zullen op alle terreinen nieuwe ketencontrolesystemen moeten worden ontwikkeld. De wetgeving voor voedselveiligheid wordt hier momenteel ook op aangepast in één 'Integrated Food Bill'. De supermarkten zullen op korte termijn de rol gaan overnemen van de huisbedienden, die nu de voornaamste controleurs van voedselkwaliteit zijn.

India staat voor een grote transformatie van meer dan 50 miljoen '*pop 'n mom shops*' voor werkelijk alle denkbare producten, in *shopping malls* naar Amerikaans voorbeeld. Nu bestaan beide vormen nog in groten getale naast elkaar, maar men verwacht een enorme sanering in het winkelbestand tussen nu en 10 jaar, ook doordat de vestigingsvoorwaarden door de overheid sterk worden aangescherpt. Op dit moment beslaat de georganiseerde retailsector met 7 miljard US dollar slechts 3 procent van de totale retailsector van 230 miljard US dollar. Onderzoek van Ernst & Young (2006) geeft echter aan dat de verwachte omzet in 2010 zal zijn gestegen tot 30 miljard US dollar. India is daarmee wereldwijd, nog vóór Rusland, de belangrijkste opkomende markt voor de retailsector. Nederlandse supermarktketens zouden in India goede kansen maken.

Ketenbeheer en agrologistiek

Eén van de grootste uitdagingen in de agrifoodsector zal zijn om de uitbreiding van de productie met ontwikkeling van de infrastructuur bij te benen. Op dit moment is het ontbreken van de infrastructuur nog een groot probleem.

Het succes van de, door Indiase conglomeraten genomen en nog te nemen, initiatieven in de retailsector zal in belangrijke mate afhangen van een betrouwbare aanvoerketen. Deze bedrijven zullen dan ook aanzienlijk moeten investeren in de gehele keten vanaf de primaire productie om reguliere aanvoer van een kwalitatief goed product te kunnen waarborgen. Met name de gebrekkige infrastructuur en logistieke problemen vormen een grote belemmering. Er zal veel vraag ontstaan naar kennisoverdracht en praktijktraining op het gebied van ketenmanagement en productie.

Er zijn al initiatieven genomen. Een voorbeeld zijn de door Alterra ontworpen agrifoodparken in de deelstaat Gujarat. Bij het openen van nieuwe supermarkten, willen retailers over het algemeen de gehele keten (van grond tot mond) controleren. Dit kan door de aanleg van agrifoodparken, maar ook door bijvoorbeeld *contract farming*. Hierdoor wordt de kwaliteit van het eindproduct verhoogd, maar ook de prijs voor de boer. Zo zal deze ontwikkeling uiteindelijk ook een gunstige weerslag hebben op de inkomensvorming van de boeren, en daarmee op de situatie op het platteland. Verder heeft de landbouw in India te maken met gemiddeld 40 procent *post harvest*-verliezen. Nederlandse kennis op dat gebied zou een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan vermindering daarvan. Verder wordt in India hard gewerkt aan het bereiken van de internationale standaards voor voedselveiligheid. Ook hier zou Nederland een voorname rol kunnen spelen, zowel op technisch als op institutioneel niveau.

Kennis en onderzoek

Op het terrein van kennis en innovatie zijn er veel mogelijkheden voor samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven. Onderzoek op het gebied van landbouw is een belangrijke prioriteit voor de Indiase overheid. De behoefte aan kennis op elk niveau en ontwikkeling van nieuwe technologieën is groot. India heeft een groot aantal onderzoeksinstituten. Uitdaging voor deze instellingen is om te voldoen aan deze grote behoefte. Concreet kan worden aangegeven dat India op dit moment participeert in het door Nederland (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek) gecoördineerde *Potato Genome Sequencing Consortium (PGSC)*. Doel van het consortium is om de DNA-structuur van de aardappel in beeld te brengen. Dit initiatief is een internationaal samenwerkingsverband dat bedoeld is voor onderzoek naar en verbetering van de aardappelrassen: het vierde voedselgewas in de wereld. India participeert hierin, samen met Brazilië, Rusland, Nieuw-Zeeland, Canada, en enkele EU-landen.

Daarnaast kan worden aangenomen dat het aanbod van Indiase studenten de komende jaren zal blijven groeien. Er liggen serieu-

ze kansen voor het Nederlandse HBO en WO (inclusief WUR) om studenten en promovendi op te leiden. In 2006 werd in India een *Netherlands Education Support Office* geopend dat als doel heeft de samenwerking tussen Nederlandse en Indiase onderwijsinstellingen te bevorderen. WUR sluit daarbij aan. Daarnaast verleent LNV steun aan Nederlandse kennisinstellingen op LNV-terreinen om hun samenwerking met Indiase counterparts te versterken.

7. Nuttige adressen over (zakendoen in) India

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
www.minlnv.nl

Ministerie van Buitenlandse Zaken, *www.minbuza.nl*

Ministerie van Economische Zaken, *www.minez.nl*

Nederlandse ambassade in New Delhi,
www.holland-in-india.org

Indiase ambassade in Den Haag, *www.indianembassy.nl*

**The Netherlands-India Chamber of Commerce & Trade
(NICCT),** *<http://www.nicct.nl/index.html>*

Economische Voorlichting Dienst (EVD), *www.evd.nl*

EVD, landenpagina India,
<http://www.evd.nl/info/landen/land.asp?land=ina>

SenterNovem, *www.senternovem.nl*

Dutch Trade Board,
www.internationaalondernemen.nl/dtb/india

MVO Toolkit India,
http://www.internationaalondernemen.nl/dossiers/mvo_ina.asp

LEI, *www.lei.nl*

CBS, *www.cbs.nl*

CBI, *www.cbi.nl*

FAO, *www.fao.org*

OESO, *www.oecd.org*

FAS/USDA, *www.fas.usda.gov*

**Agricultural and Processed Food Products Export
Development Authority (APEDA), www.apeda.com**

**Ministry of Agriculture, Dept of Agriculture & Cooperation,
www.agricoop.nic.in**

National Horticultural Board, www.nhb.gov.in

National Dairy Development Board, www.nddb.org

**Directory of Indian Government Websites,
www.goirectory.nic.in**

**Central Integrated Pest Management Centre,
www.cipmcjk.nic.in**

**Government of India, Ministry of Commerce and Industry,
Directorate General Foreign Trade, <http://dgft.delhi.nic.in>**

**Government of India, Ministry of Agriculture, Department
of Animal Husbandry & Dairying, www.dahd.nic.in**

**Government of India, Ministry of Agriculture, Plant Quarantine
Organisation of India, www.plantquarantineindia.org**

Meer specifieke informatie is te verkrijgen via
LNV-afdeling New Delhi, nde-lnv@minbuza.nl.

8. Literatuur

'India: agribusiness development support, technical assistance consultant's final report', Asian Development Bank, (2005).

'CSR Toolkit India', Consultancy and research for environmental management (2006).

'Belemmeringen en kansrijke sectoren in India', FSA research project, Dutch Trade Board (2006) 1-54.

'India action plan', Dutch Trade Board (2006) 1-27.

'India overheats', The economist (3 februari 2007) 12.

'India on fire', The economist (3 februari 2007) 65-67.

'Indiase platteland, sociale conflicten dreigen', Het financieel dagblad (7 februari 2007) 7.

'Gewelddadig verzet tegen industrialisering India', Het financieel dagblad (16 maart 2007) 5.

'Agro-Logistics in India: adding Dutch value to the chain', Global AgriSystem, EVD, 1-87.

Wilson, D., R. Purushothaman, *'Dreaming with BRICs: the path to 2050'*, Goldman Sachs global economics paper no. 99 (2003) 1-24.

'Beleidsnotitie India', Ministerie van Buitenlandse Zaken (2006) 1-18.

'Fact sheet on Special Economic Zones', Ministry of Commerce & Industry, <http://sezindia.nic.in/HTMLS/Factsheet-on-SEZs.pdf>.

Holwerda, J., *'Nederlandse pionier met vleeskuikens in India'*, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Berichten Buitenland (oktober 2006).

'Country report India', Rabobank economic research department (2006) 1-9.

'India country overview', Wereldbank,
<http://www.worldbank.org.in/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/SOUTHASIAEXT/INDIAEXTN/0,,contentMDK:20195738~menuPK:295589~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:295584,00.html>.

'Global Perspectives on Animal Welfare', World organisation of animal health (2005).

'Indian reform contributes to growth: reforms need to continue to achieve high growth and reduce poverty', WTO trade policy review (2002).

'Special India', Zuivelzicht Magazine (februari 2006) 1-24,
http://www.zuivelzicht.nl/Afbeeldingen/PDF/2005/dossier_india_eng.pdf.

Uitgave

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Bezuidenhoutseweg 73
Postbus 70401
2500 EK Den Haag

Oplage

1000 ex.

Samenstelling

Directie Internationale Zaken,
Liefke Huizinga, L.A.Huizinga@minlnv.nl
Margritte Zwart, M.F2.Zwart@minlnv.nl

Foto's

LNv-bureau New Delhi

Vormgeving

Bruikman & Kok

Druk

Giethoorn Ten Brink

Productie

IFZ-Bedrijfsuitgeverij

Meer informatie?

Infotiek, telefoonnummer: 070-3784062

Internet

www.minlnv.nl

